

«Türkmen atlary» döwlet birleşigi
«Turkmen atlary» State Association
Государственное объединение «Туркмен атлары»

**TÜRKMEN BEDEWI WE DÜNYÄNIŇ
SEÝIŞÇILIK SUNGATY**
*XVI halkara ylmy maslahatyň nutuklarynyň
gysgaça beýany
2024-nji ýylyň 25-nji apreli*

**TURKMEN HORSE AND WORLD
HORSE BREEDING ART**
*Abstracts of reports of the XVI International Scientific Conference
April 25, 2024*

**ТУРКМЕНСКИЙ СКАКУН И МИРОВОЕ
ИСКУССТВО КОНЕВОДСТВА**
*Материалы XVI Международной научной конференции
25 апреля 2024 года*

Aşgabat
Türkmen döwlet neşirýat gullugy
2024

У туркменского народа есть традиции коневодства, уходящие своими корнями в глубокую древность. Содержание лошадей в хозяйстве, их использование в быту, на праздниках, свадебных церемониях помогли туркменам стать самыми опытными наездниками.

Для подготовки к соревнованиям отбирают красивых, сильных скакунов с отточенными движениями, высотой в 160-168 сантиметров. Так же важны следующие их признаки: шея должна быть длинной, загривок – широким и покатым, уши длинными и тонкими. Что касается масти, то предпочтение отдаётся гнедой, вороной, буланой и мухортой мастям. Для спортивных прогулок выбирают скакунов ахалтекинской, английской, арабской и тракененской породы. В любом виде конного спорта в первую очередь необходимо обучить скакунов различным движениям. Это главное условие.

Gülşat ÝUSUPOWA

TÜRKMEN BEDEWI DÜNÝÄ SUNGATYNDÄ

Türkmen halky üçin bedewiň tutýan orny juda uludyr. Onuň halkymyzyň ýüreginiň töründen orun alandygyny, biziň döwlet nyşanlarymyzyň biri bolan tugrada Ýanardag bedewimiziň ýerleşdirilmegi munuň aýdyň mysaly bolup durýar. Atlaryň waspyny goşgularda, aýdymlarda, hekaýalarda, hatda gelin-gyzlarymyzyň sünnäläp dokaýan halylarynda hem görmek bolýar. Bedewleri, owadan nagyşlap, üstüne atylýan halyçadyr keçeler, içirgiler, şaý-sepler türkmen zergärleriniň kümüşden, käbir halatlarda altyn çäýyp, ýarym gymmat bahaly daşlar bilen bezäpdirler. Atyň şaý-sepleri bezeg hem gorag bolup hyzmat edipdir. Paýhasa ýugrulan nakyl-dyr atalar sözlerinde häli-şindi gabat gelýär: «Irden tur-da ataňy gör, ataňdan soň atyňy», «At agynan ýerde toý bolar», «Atym bar – ganatym bar», «Atyň barka, ýol gazan, ataň barka – dost», «Atda aýak bolsa, özge syn bolmaz». Nusgawy akyldar şahyrymyz Magtymguly Pyragynyň setirlerinden hem ynsan durmuşynyň in gymmatly zatlaryň biri hökmünde garalýandygyny görmek bolýar.

Atyň tarypyny ýetirmekde deňi-taýy bolmadyk serkerde şahyrymyz Seýit-nazar Seýdidir. Mertligiň hem watansöýüjiligiň belent nusgasy bolan Göroglyny Gyrysyz göz önüne getirip bolmaz. Biziň islendik döwürdäki watansöýüji, ilhalar ogullaryny, gahrymanlarynyň şekillerini bedewden üzňe görmek mümkin däl. Türkmen halkynyň Milli Lideri Gahryman Arkadagymyzyň «Ganatly bedewler» atly kitabynda hem bu behişi bedewleriň aýratynlygy, waspy giňden edilýär, syrdam boýly atlaryň foto suratlary ýerleşdirilen. Ahalteke bedewi özüniň köpasyrlyk taryhy, gaýtalanmajak özboluşlylygy, ýyndamlygy we aýratyn gözelligi boýunça

diňe bir Türkmenistanyň däl-de, eýsem tutuş umumadamzat siwilizasiýasynyň gymmatly hazynasy bolup durýandyr.

Türkmenistanda gözelligiň we ajaýyplygyň nusgasy hasaplanylýan ahalteke bedewleriniň dünýä derejesindäki at-abraýynyň has hem belende galdyrylmagy ugrunda ähmiýetli işler durmuşa geçirilýär. Türkmenistanda atly sportuň dürli görnüşleri bilen meşgullanmak, halkara derejesindäki ýaryşlary geçirmek, şeýle-de bedewleriň häzirkä döwürüň ösen talaplaryna laýyklykda saklanylmagy babatynda zerur bolan ähli şertler döredilýär.

Meşhur gündogarşynas Arminiý Wamberi «Orta Aziýa syýahat» atly kitabynyň 36 sagatlap durman gidendigine şaýat bolandygy barada maglumat berýär. Türkmeniň behişi bedewleri bilen hasaba alnan atly ýörişleriň hem ýaryşlaryň ýazgysy 1935-nji ýyldan gözbaş alýar. Ol Aşgabat – Moskwa aralygynyň guralan atly ýöriş 84 günde tamamlanýar. 1945-nji ýylda Beýik Ýeňşiň hatyrasyna dünýä belli türkmen, inlis, arap atlarynyň gatnaşmagynda 500 km uzak aralyga marafon, 1988-nji ýylda Aşgabat – Moskwa atly ýaryşlar guralýar we türkmen atçylygyna türkmen bedewleri uly şöhrat getirýär.

Daşary ýurtly şahyrdyr, nakgaşlar türkmen ahalteke bedewleriniň aýratynlygyna haýran galyp, olaryň tarypyny ýetirmekde işjeňlik görkezýärler. V Bütinrussiýa at sergisinde 1882-nji ýylda A.B.Willewande tarapyndan çekilen Serdar atly tylla reňkli sekiz ýaşly bedewiň suraty arassa tohumlyk bedewiň hakyky nusgasy bolup, ahalteke bedewiniň owadanlygyny, syratlylygyny görkezýär. A.Gluharew türkmen bedewleriniň gözelligini beýan etmekde meşhurlyk gazandy. Soňky edilen işlerden «Ýaş türkmen ýigidi mele bedew bilen» suraty gurnalýan sergilerde has hem uly öwgä mynasyp boldy.

Ahalteke bedewleriniň şan-şöhratyny dünýä ýaýmakda uly işler alyp barýan, atçylyk pudagyny, şol sanda atçylyk sportuny ösdürmekde ýardam berýän, at çapmagyň inçe syrlynyň öwredýän atşynaslarymyza Türkmenistanyň döwlet sylaglary bolan hormatly atlar döredildi.

Gulshat YUSUPOVA

TURKMEN HORSES IN THE WORLD ART

The Ahalteke horse occupies a disproportionately important place in the life of the Turkmen people. In this regard, the placement of the Ahalteke horse Yanardag in the central part of the coat of arms of our state is a clear example of the fact that horses occupy a special place in the hearts of Turkmens. The praise of horses can be seen in poems, songs, stories and even in carpets woven by our carpet weavers. The people spent money on richly embroidered carpet and felt blankets with ornaments, silver jewelry, sometimes even with gilding and semiprecious stones, made

by Turkmen jewelers. Luxury items for horses served both as decoration and as a talisman.

It is impossible to imagine Gerogly, who is an example of patriotism and courage, without his horse Gyrat as well as the image of the patriotic heroes beloved by the people in different eras. Horses are very significant for Turkmen people. Depicting Yanardag horse in the center of emblem, which is one of the state symbols of our country, symbolizes the love from bottom of their heart.

Well-known orientalist A. Wamberry wrote about strength of Ahalteke horses in his book "Journey to Central Asia". The first marathon noted in 1935s. This is a procession between Ashgabat and Moscow, which lasted 84 days, a 500 km long marathon, in honor of the Great Victory, organized with the participation of world famous Turkmen, English and Arabian horses, and in 1988 the Ashgabat-Moscow race took place, where Turkmen horses brought great glory to Turkmen horse breeding.

Foreign poets and painters, admiring the uniqueness of Ahalteke horses, actively praise them in their works. At the 5 All-Russian exhibition in 1982, a photograph of an eight-year-old "golden" horse named "Serdar" taken by A. B. Villevande, is a true example of a thoroughbred horse, showing the beauty and grace of the Ahalteke horse.

For the great work being done in increasing the world fame of Ahalteke horses, promoting the development of the horse breeding industry and equestrian sports, for teaching the subtle secrets of horse riding, a state award of Turkmenistan was established for our citizens, the honorary title.

Гульшат ЮСУПОВА

ОБРАЗ ТУРКМЕНСКИХ СКАКУНОВ В МИРОВОМ ИСКУССТВЕ

Ахалтекинский скакун занимает несоизмеримо важное место в жизни туркменского народа. В этой связи, размещение ахалтекинского скакуна Янардага в центральной части герба нашего государства, является ярким примером того, что кони занимают особое место в сердцах туркмен. Восхваление скакунов можно увидеть в стихах, песнях, рассказах и даже в коврах, сотканных нашими ковровщицами.

Зарубежные поэты и живописцы, восхищаясь уникальностью ахалтекинских лошадей, активно восхваляют их в своих работах. На V Всероссийской выставке 1982 года, фотография восьмилетнего «золотого» коня по кличке «Сердар», сделанная А. Б. Виллеванде, является подлинным образцом чистокровной лошади, показывающая красоту и грацию

ахалтекинського коня. А. Глухарев прославився описанням красоти туркменських лошадей. Среди його останніх робіт високу оцінку на організованих виставках отримала картина «Юний туркменський мальчик с «буланим» конем».

За проводимую велику роботу в приумноженні світової слави ахалтекинських скакунов, сприяванню розвитку коневодчої галузі і конного спорту, за навчання тонким секретах верхової їзди, для наших громадян була утворена державна нагорода Туркменістана Почетне звання.

**Döwrangylyç PURRYÝEW,
Rahman ABAÝEW**

ATLARY UZAK ARALYGA MARAFON ÝARYŞYNA SEÝISLEMegiň YLMY ESASLARY

Biziň ýurdumyzda her ýylda türkmen bedewiniň milli baýramy mynasybetli uzak aralyga marafon ýaryşy geçirilýär. Oňa atçylyk sporty bilen gyzyklanýan türgenler, ussat seýisler, medeniýet we sungat işgärleri, ýokary okuw mekdepleriniň professor-mugallymlarydyr talyplary gatnaşýarlar. Uzak aralyga geçirilýän bäsleşik atlaryň çydamlylygyny, erjelligini, çapyksuwaryň atyň güýjüni doly we dogry peýdalanmagyna gönükdirilen ukyp-yhlasyny kesgitleýär. Ýeri gelende bellesek, sportuň bu görnüşi dünýäniň ähli yklymlarynda uly abraýa eýe bolansoň, häzirki wagtda resmi derejä eýedir. Birinji uzak aralyga marafon ýaryşy 1979-njy ýylda Ýewropa ýurtlarynda geçirildi. Bu ýaryş marafonyna Ýewropanyň 30 ýurtlaryndan gelen dürli tohum atlary gatnaşdyryldy we Ýewropa guramasynyň agza ýurtlary uzak aralyga marafonlary boýunça «ýewropa baýragyny» döredip, şol ýylda Atçylyk sportunyň halkara federasiýasy (FEI) tarapyndan «Uzak aralyga marafon ýaryşyny geçirmegiň düzgünnamasyny» kabul edildi. Ondan soňra 1985-nji ýylda Awstriýada atçylyk sportunyň marafony boýunça birinji Halkara ýaryşy geçirildi. Uzak aralyga marafon ýaryşy üçin seýislemek köne türkmen seýisçilik ýoluna örän meňzeş bolup, ol atyň çydamlylygyny, güýjüni artdyrmaga seýislemeklige gönükdirilendir. Häzirki döwürde uzak aralyga marafon ýaryşlarynyň tertipleri we düzgünleri Atçylyk sportunyň halkara federasiýasy (FEI) tarapyndan resmileşdirilen.

«Türkmen atlary» döwlet birleşiginiň atçylyk ylmy-önümçilik merkezinde uzak aralyga marafon ýaryşlara seýislenýän atlaryň ugurlaryny, olaryň iş ukybyny, umumy beden gurluşynyň (konstitusiýasynyň) berkligini we aýratynlyklaryny, çydamlylyk we çalt güýjüni dikeltmek ýaly görkezijileri ylmy taýdan öwrenilýär.